

Balázs Géza

Égerházy-ikonok

Bár a felejtés természetes és visszafordíthatatlan antropológiai állapot, azért mindannyiunknak fáj a tapasztalat, hogy őseink emléke elhalványul, és rövid idő, legföljebb három nemzedék után a teljes homályba vész, valamint az a tudat, hogy ugyanez a sors vár ránk is. Égerházy László – erdőbényei (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei) – faszobrász már-már monomániásan kutatja, rámaradt szellemi és tárgyi elemeiből összerakja, feléleszti a múltat. Ars poétikája: „neves és főleg névtelen őseimet közel s távolból egybegyűjtöm, meghívom egy nagy közös, egyidejű jelenlétre, ünnepi lakomára,

torra, láthatóvá, megfoghatóvá téve őket mások számára is, emlékeztetve rájuk”. Ugyanaz a gesztus, mint József Attila *A Dunánál* című versében: „Én úgy vagyok, hogy már százezer éve / nézem, amit meglátok hirtelen. / Egy pillanat s kész az idő egésze, / mit százezer ős szemléltet velem. // Látom, mit ők nem láttak, mert kapáltak, / ölte, öleltek, tették, ami kell. / S ők látják azt, az anyagba leszálltak, / mit én nem látok, ha vallani kell. // Tudunk egymásról, mint öröm és bánat. / Enyém a múlt és övék a jelen. / Verset írnék – ők fogják ceruzámat / s én érzem őket és emlékezem.”

Hogy mi Égerházy László egy pontra összpontosító törekvésének a mozgatója? „Én most a gyökértelenséget, az értéksorvasztást és a globális elolcsósodást látom a legnagyobb gondnak – és persze mindazt, ami ezzel jár: a nemzetvesztést, a hulladékgyártást, a föld végtelenig való kifosztását.” Mennyire igaza van, hogy a három dolog (a nemzeti érzés kiüresedése, a hulladékgyártás és a földi élet lehetőségeinek csorbítása) mennyire együtt áll. Ugyanis a családi-nemzeti érzésből magától értetődően következik az utódokkal, azaz jövővel való számolás, és az ilyen ember takarékos, gondoskodó.

Égerházy László egészen az 1500-as évekig igyekszik rekonstruálni a családi hagyományt. A múltrekonstrukciót a tudatalatti működésével magyarázza. „Egy alkotó embernek mindenképpen kell valamilyen belső látásának lenni, mert az alkotást szerintem nem lehet tudatos módon összerakni... Az embernek az összes tudása benne lehet egy műben, viszont egy nagy adag tudatalatti is ott kell hogy legyen... nagyon sokáig szenvedtem attól, hogy elveszett a régi tudás, hogy vannak visszavonhatatlanul eltűnt dolgok, és aztán rájöttem, hogy semmi sem veszett el, hanem minden hozzáférhető... Az embernek megvannak a külön saját szellemi segítői.”

Művészetének sajátossága egyfajta szimultaneizmus, talán kicsit összművészetinek is mondhatnánk. Az összművészet a művészet kiindulópontja is, amikor nem váltak szét a művészeti ágak. Alapvetően fával dolgozik, fába, faanyagba álmódja bele gondolatait, de ezt kiegészíti mindenféle egyéb tárggyal, sőt írással, ezért maga is ad ilyen önmeghatározást: képfaragás-képirás.

Ezzel a gesztussal visszatér a művészet gyökereihez: megeleveníteni, fölhasználni a hagyományt és egyszerre több csatornán üzenni: régi tárgyak életre keltésével új, anyagi és nyelvi környezetben. Az magától értetődő, hogy az írás is művészet – gondoljunk csak a kalligráfiára. De a mindennapi tárgyakban meglátni, azokat továbbgondolva belelátni további jelentéseket, az is művészet. Ez a minden tárgyat felhasználó szemlélet adott volt a paraszti gondolkodásban és gondoskodásban. Mármost abban, hogy a parasztagdaságban, háztartásban alig keletkezik szemét, mert minden fölhasználnak, újrahasznosítanak. De van egy konkrét művészettörténeti előzménye is: „a kazah szőnyegek, melyeknek közepébe mindig belevarrták az előzőek maradványait”.

Égerházy László elsősorban a kiterjedt, évszázadokra visszavezethető, kitalálható családtörténetét fogalmazza meg ezekben a műalkotásokban. Direkt utalások jellemzik: beépíti a fába, a faszoborba például Papp Klára nagyanyja padláson föllelt eredeti, saját főzésű szappanjait, édesapja citeráját, a kommunista rekvirálásból a vaskályhából véletlenül megmaradt, lerúgott kályhaajtót, azután kengyeleket, patkókat, béklyókat, zablákat, szekérrészeket, kézimalmot, répagyalut, sőt az ősök csontjait. Utóbbi ősi kultikus szokás, ezt figyelhetjük meg az ereklyékben. És üzen is ezzel a gesztussal: nem dobjuk el őseink kacatjait, hanem keltsük életre őket.

A képíró dédanyja bölcsődalát is felírta a szoborra, így őrizve meg egy régi családi rigmust vagy gyermekmondókát: „Ciróka, maróka, / Mit főztél anyóka, / Csontot, cserepet, / Míg a kútra jártam, / Megette a pap macskája, / Kac, kac, kac, kac...”

A szobronkon olyan családi hasznos tanáccsal, magántörténelemmel is találkozunk, mint: „Fijam, a kolbászt nyáron a kályhába tarcsad újság közzé csomagolva”. De felbukkan a családon túli történelem: székely ősök, háborúban elesett lovak emléke, Trianon.

Fontos szimbóluma a malom. A malom régi jelképünk: „Szólásaink, meseink, dalaink tanúsága szerint a kozmikus malom (’Isten malma’) képzete népünk előtt is ismert volt.” De olyasmit is följegyezett Berze-Nagy János, hogy a világ közepe a szarvasi molnár övcsatja alatt van, amikor épp szárazmalma a közepén áll (forrás: Hoppál Mihály–Jankovics Marcell–Nagy András–Szemadám György: *Jelképtár*). Égerházy sorozata: *A mindenjáró cso-*

damalom – működő malomkövekkel kiegészülve – több részből áll: *Álmodó időmalom, Életkenyér, A mindenjáró malmocska*. További mitológiai ihletésű szobrai: a *Hétszűnyű Kaponyányi Monyók*, a *Griffes bölcső*, a *Hintaszarvas*, a *Mennyég szülte fa*, a *Tonuzuba élve temetése*, a *Boldogasszony virágai, Fehérlófia*. *Keresztúr* című szobrára egy archaikus népi imádságot írt: „Sosem láttam szebb gyümölcsfát, / mint a Jézus keresztfáját, / vérrel vérzik, virágozik, / Szentlélekvel gyümölcsözik.”

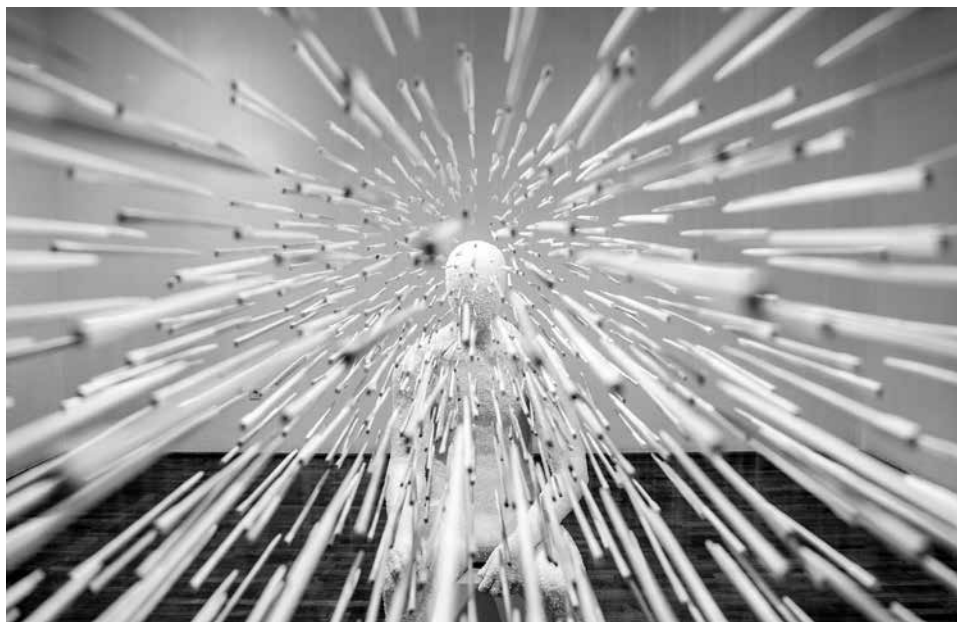
A szobrok összetettségét találóan mutatja a *Macska párneicska, szépapám szépanyja, bösházi „kis” Egerházi Mihályné* (2019) című alkotása. A női alak kovácsoltvas köténnyel, rajta egy párna összegömbölyödő macskával és ezzel a felirattal: *Macska párneicska*. A magyarázat pedig: „Mert hol kerítés van, amint párna szellőzik, amelyen macska alszik, ott bizonyosan laknak, mert az valakinek az otthona.” *Az Ómagyar nyelvpólya az Ómagyar Mária-síralom* szövegére készült – É. Kiss Katalin nyelvésznek (családtagnak) ajánlva, de édesapjának, É. Kiss Sándor – ugyancsak nyelvésznek – is megfaragta a *Hadházi ócska templomot*. A családon túl emléket állított Torma Zsófiának, a világ első régész-nőjének, akinek tatárlaki és tordasi rovasírásos leleteiről máig vitatkoznak.

Egyszer hallottam sírni a diófát. Azt tanácsolták, most már tudom, tévesen, hogy ki kell vágni a vén diófánkat. A fa szó szerint sírt a kivágásakor. Sohasem felejttem el ezt a hangot, és soha többé nem fogok diófát kivágni. Mélyen megérintett, amikor ezt olvastam, hogy Égerházy László édesapja „mint valami szentségről, úgy beszélt a diófáról”.

Összefoglalva, Égerházy László munkásságáról azt mondhatjuk, hogy öntörvényű, a legjobb értelemben vett eklektikus, másként mondva a magán- és közösségi múlthoz komplex módon, historizáló igénnyel, önértelmező szándékkal közelítő s ezáltal erős (család) történeti meghatározottságú organikus művészet.

Égerházy László művei többek között alkotóhelyén, Erdőbényén, Nagy-

tárkányban, Sárospatakon, Debrecenben, Sárospatakon, Szerencsen, Gyálon láthatók. És ugyancsak az ő szobrai láthatók a széphalmi Magyar Nyelv Múzeuma parkjában: a *Nyelvcsalád-fa*, valamint egy nyelvész (szerénységem) ihletésére készült *LY-szobor*. (Az idézetek forrásai: Bálint Ágnes–Égerházy László: *Egerházi ikonok. A mindenjáró csodamalom*. Debreceni Református Kollégium Múzeuma, 2022)

Pathogenesis 4